

Redengevende omschrijving gemeentelijke monumentenlijst

Eekstraat 11

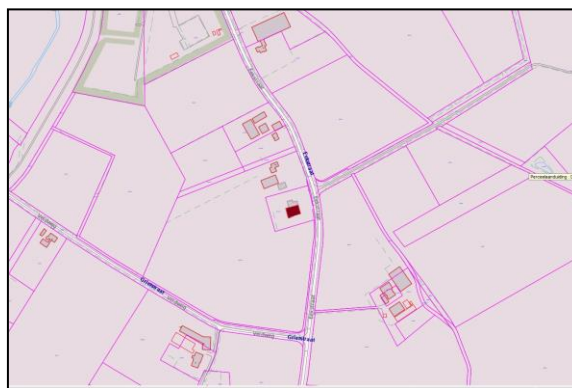
Monumentnummer : GM191

Straat : Eekstraat
Huisnummer : 11
Toevoeging : ---
Postcode : 6984 AG

Kadastrale aanduiding : Doesburg
Sectie : D
Nummer : 1013

Naam object : Voorthuizen
Bouwjaar : middeleeuwen, XIX en later
Architect : N.b.
Bouwstijl : traditionele bouwkunst
Oorspronkelijke functie : schuur en woonhuis
Huidige functie : woonhuis

Inventarisatie/beschrijving : dhr. J. Krijnen
Datum beschrijving : 11-07-2016
Datum aanwijzing : 18-04-2017

Situering

Ten noordoosten van de stad Doesburg gelegen vrijstaande, grote T-boerderij op een erf op ongeveer twintig meter van de hoofdweg gesitueerd. Het erf is aan de westzijde van de weg gelegen op een lichte verhoging in het landschap.

Opbouw

De hoofdboerderij heeft een T-huisplattegrond. De boerderij is min of meer oost-westelijk georiënteerd met het woongedeelte aan de westzijde en de voormalige deel op het oosten. Dit bedrijfs gedeelte is op moment van schrijven in ruïneuze staat: het dak ontbreekt grotendeels en de oostelijke en noordelijke muren worden met houten noodspanten gestut. Het T-huis is gedekt met schilddaken, de deel had een zadeldak

met wolfseind. Voor de woonhuisgevel en naast de rechter zijgevel staan vier forse leilinden.

Historie

De topografische ondergrond van het buitengebied van Doesburg ten oosten en ten noorden van de stad wordt in belangrijke mate bepaald door de rivieren IJssel en de Oude IJssel. Deze rivieren stroomden en meanderden voor hun bedijking vrij door het landschap en vormden door afzetting van grof zand en stenen oeverwallen en stroomruggen. In het verder van de rivier liggende gebied werd tijdens overstromingen fijn slib (klei) afgezet. Door inklinking van deze gronden werden kommen gevormd. Deze kommen waren en zijn goed geschikt voor weideteelt. Boerderijen dicht bij de rivier werden op de hoger gelegen stroomruggen gebouwd, in de kommen werden boerderijen op plaatselijke verhogingen (rivierterpen) gebouwd, deze steken afhankelijk van de ondergrond een halve tot twee meter boven het maaiveld uit.

De wegenstructuur in het gebied bestaat uit doorgaande routen zoals de Zomerweg van Doesburg naar Achter-Drempt en verder, de Eekstraat naar Steenderen en de provinciale weg N317 naar Hoog-Keppel en Doetinchem. Daarnaast is sprake van plaatselijke ontsluitingswegen, vaak van oudsher onverharde paden. De wegenstructuur werd als onderdeel van de ruilverkaveling aan het einde van de jaren 50 van de twintigste eeuw aangepast. Zo werd het tracé van de Eekstraat op diverse plaatsen rechtgetrokken.

De historie van deze boerderijplaats gaat zeer ver terug. Boerderij Voorthuizen wordt reeds in 1253/1254 voor het eerst schriftelijk vermeld in verband met klooster Bethlehem bij Doetinchem.¹ Op de Hottinger-atlas, gekarteerd rond 1785, staat de boerderij reeds ingetekend en de kartering in de kadastrale minuut 1832 en later bevestigen het beeld van een erf met een lange continuïteit. De boerderij was toen onderdeel van de (kadastrale) gemeente Keppel². De ruilverkaveling die in deze regio in 1959 is doorgevoerd heeft voor ligging van boerderij Voorthuizen t.o.v. de Eekstraat weinig gevolgen gehad; ten zuiden van de boerderij werd een grote bocht in het tracé van de weg rechtgetrokken.

Beknopte bouwgeschiedenis

De oudst bekende, betrouwbare kaartbeelden, de eerder genoemde Hottinger-atlas en de kadastrale minuut 1832 laten een erf zien met een hoofdboerderij met L-vormige plattegrond gevormd door een kleine uitbouw ter plaatse van de huidige opkamer. Noordwestelijk van de boerderij stond een klein vierkant gebouw, vermoedelijk een bakhuis. Aan de straatzijde stond een gebouw met een vijfzijdige plattegrond. De functie hiervan is niet duidelijk. Afgaande op de huidige plattegrond van het hoofdgebouw is het goed denkbaar dat het gedeelte met de kelder en de opkamer erboven teruggaat op het gebouw dat in 1832 is gekarteerd.

De vier eiken gebinten van de boerderij zijn de oudste onderdelen van het gebouw en kunnen gelet op de gehakte telmerken uit de zeventiende eeuw of later stammen. De gebinten staan keurig op hun genummerde volgorde.

De deel is vrijwel zeker in de negentiende eeuw verbouwd en kreeg toen een nieuwe eindgevel met dubbele wagendeuren en ronde, gietijzeren deelramen. Rond 1900 zal het woonhuis integraal zijn vernieuwd, mogelijk met behoud van de oude kelder.

¹ E. Harenberg, *Kartering middeleeuwse boerderijen in het buitengebied van de gemeente Doesburg t.b.v. de gemeentelijke archeologische beleidsadvieskaart*, typoscript 2008

² Keppel, Sectie G, blad 01

In 2009 is het erf gesplitst en is op nummer 11a een nieuwe woning gebouwd. In het kader van de regeling rood voor rood is toen een later tegen de noordzijde van de oude deel gebouwde veestal gesloopt. In het zelfde jaar is na een periode van verwaarlozing de bestaande boerderij verbouwd en gerenoveerd; de deel is daarbij vooralsnog niet meegenomen; het werk aan dit gedeelte van de boerderij is gepland voor het voorjaar van 2017.

Beschrijving boerderij

De boerderij heeft bakstenen, in kruisverband gemetselde gevels. Het T-huis is gedekt met grijs gesmoorde oude holle pannen. Het voormalig bedrijfsgedeelte aan de achterzijde is gedeeltelijk voorzien van een afgewolfd zadeldak dat met grijs gesmoorde muldenpannen is gedekt.

De voorgevel van het T-huis heeft een indeling in vijf vensterassen met de entree in de tweede travee van links, waarin een gereconstrueerde deur draait. De gevel heeft een gepleisterde plint.

De vensters hadden in de oorspronkelijke situatie zesruits schuiframen met wisseldorpel. Ze zijn in 2009 vervangen door moderne ramen met kalf en klapramen in de bovenlichten. De roedenverdeling komt overeen met de oude situatie, de detaillering is modern. De historische kozijnen hebben gepende verbindingen met toognagels, die ook zijn toegepast op de beide kopse gevels van het T-huis. De kozijnen zijn alle voorzien van luikspanning en opgeklampte luiken met kraal, die met wervels kunnen worden vastgezet. Alle gevelopeningen hebben geverfde, natuurstenen lekdorpels en worden ontlast met steens segmentbogen. De boogvelden zijn met portlandcement gepleisterd waarin een symmetrische, florale decoratie is aangebracht. Ter hoogte van de verdiepingsbalklaag zijn gesmede staafankers aanwezig. De gevel wordt beëindigd met een gereconstrueerde zinken bakgoot op eenvoudig geprofileerde houten klossen. Boven de middelste vensteras staat een nieuwe, vlakgedekte houten dakkapel.

De linker gevel van het woonhuis heeft een asymmetrische indeling met links van het midden een zijingang zonder bovenlicht met links een smalle muurdam en een dichtgemetseld venster waarin een klein toiletraam is uitgespaard. Rechts van de zijdeur een gemetselde kelderkoekoek met erboven de duimen voor het luik dat de opening afsloot. Het vierruits venster op de verdieping heeft een houten onderdorpel en is in het midden geplaatst. De ramen zijn in 2009 vervangen. De gevel wordt afgesloten met een overstek op klossen en een windveer met erboven een klein dakschild. De rechter zijgevel is vergelijkbaar als de linker met dat verschil dat op de begane grond een symmetrisch geplaatst zesruits venster aanwezig is met er onder een gemetselde kelderkoekoek.

De overgang tussen het T-huis en het voormalige bedrijfsgedeelte wordt met een kleine sprong gemarkeerd. Aan de zuidzijde is rond 1960 een kleine uitbouw onder plat dak gerealiseerd ten behoeve van een kleine hal en aangrenzend de badkamer. Dit is gelijktijdig gebouwd met of wat later dan de zuidgevel van de deel die in de jaren vijftig is opgetrokken met machinale steen waarin zesruits betonnen stalvensters zijn opgenomen. De vensters hebben aan de onderzijde een ventilatiesleuf.

De zuidgevel is in verband gemetseld met de hoek van de eindgevel van de deel en de linker grupdeur. Deze is in tegenstelling tot de rechter penant aan de bovenzijde van een rechte ontlasting met rollaag voorzien, waar de ander een steens segmentboog heeft.

Het metselwerk is van vormbakstenen in kruisverband met kalkmortel gemetseld. De gevel van de deel heeft centraal twee houten, naar binnen draaiende wagendeuren, waarvan de linker een gedeelde deur is. De opening wordt ontlast met een anderhalfsteens gemetselde segmentboog en is voorzien van vier zandstenen duimblokken voor de deurgehengen. Links en rechts van de geboorten van de boog zijn kleine roosvensters in het metselwerk opgenomen met gietijzeren ramen. De gevel wordt aan de bovenzijde beëindigd met een eiken muurplaat. Een dakschild is niet meer aanwezig.

De noordgevel was tot 2009 ingebouwd door de aanwezigheid van een veestal uit het begin van de 20^e eeuw. De gevel is in ruïneuze staat en bezit links een staldeur met een segmentboog en centraal een staldeur met gemetselde sponning en rondboog als ontlasting. Beide deuren hebben zandstenen duimblokken en gesmede gehengen. De halfronde deur is in ruïneuze staat. De gevel staat scheef en wordt met diverse houten stutten tegen omvallen beschermd.

Interieur boerderij

Kelder: de boerderij is in het bezit van twee kelders waarvan de ruimte onder de noordzijde van de woning is bezocht. Dit is een met gemetselde troggewelven tussen stalen I-profielen overwelfde ruimte, die daglicht krijgt middels een gietijzeren raam in de noordgevel.

Begane grond: De indeling van de boerderij bestaat uit enkele vertrekken naast elkaar met aan de noordzijde een bijkeuken. Dit is het vertrek dat in de praktijk als inloop fungeert. Naast de bijkeuken een vestibule met een korte gang naar de keuken en woonkamer in de rest van het woonhuis. Behoudens een enkele oudere tussenmuur is de indeling en afwerking in 2009 en 2010 geheel vernieuwd. Enkele paneeldeuren zijn hergebruikt, de deur met architraaflijst tussen gang en keuken is behouden gebleven. Doorgangen naar de deel zijn tijdelijk dichtgemetseld. De enkelvoudige balklaag van de vloer van de eerste verdieping is geheel in het zicht. Een groot deel van de balken is in 2009 en 2010 vernieuwd, de oude balken zijn van grenen en hebben een geschilderde afwerking, onderbroken ter plaatse van nu verdwenen tussenmuren.

Eerste verdieping: vanuit de vestibule op de begane grond geeft een moderne trap met onderkwart toegang tot de eerste verdieping. De vertrekken zijn hier onderdaks ondergebracht, de kapconstructie is overal in het zicht en is opgebouwd als gordingenkap. De gordingen worden opgevangen met vier grenen, kreupele spanten met een makelaar voor de nokgording. Verbindingen zijn met bouten en vierkante moeren en met spijkers vastgezet. De indeling en afwerking van de vertrekken is in 2009 en 2010 integraal vervangen.

Bouwdossiers

21-10-1991 aanleggen mestbassin
2-11-2007 het oprichten van een loods
02-06-2009 het verbouwen van een boerderij

Literatuur

Ben Kooij, Judith Toebast, *Het Grote Boerderijenboek*, Amersfoort 2013 (algemene literatuur)

E. Harenberg, *Kartering middeleeuwse boerderijen in het buitengebied van de gemeente Doesburg t.b.v. de gemeentelijke archeologische beleidsadvieskaart*, typoscript 2008

Waardering

Boerderij en erf Voorthuizen is vermoedelijk reeds in de hoge middeleeuwen gesticht vanuit klooster Bethlehem bij Doetinchem en kent een lange gebruiks- en bewoningscontinuïteit. De huidige boerderij gaat mogelijk terug op een voorganger uit de 17^e eeuw, waarvan wellicht de gebinten behouden zijn gebleven.

Van de boerderij zijn de opzet, architectuur en scheiding tussen woonhuis en deel goed bewaard gebleven. De hoofdvorm is echter door het instorten en ontbreken van het grootste deel van het dak van de deel aangetast.

Het erf van Eekstraat 11 met een boerderij en bijbehorende leilinden is van belang voor de gemeente Doesburg vanwege architectuurhistorische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

De boerderij Eekstraat is van belang vanwege de architectuurhistorische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden. De boerderij heeft enige architectuurhistorische waarden op grond van de bewaard gebleven harmonische gevel en op grond van het deels bewaard gebleven historische casco met gevels en de historische gebint- en kapconstructie. De boerderij heeft enige landschappelijke waarden vanwege de bijdrage aan de lokaal-topografische situatie.

De boerderij is cultuurhistorisch van belang als bewaard gebleven voorbeeld van een historische boerderij uit de zeventiende eeuw met latere verbouwingen en vanwege de zeer lange bedrijfscontinuïteit vanaf 1253.